

Meeste justitiële inrichtingen werken zorgvuldig bij onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) houdt toezicht op de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen die worden toegepast in justitiële inrichtingen. De inzet van een onvrijwillige geneeskundige (be)handeling is een ingrijpende gebeurtenis. Het is voor de gezondheid en veiligheid van zowel de patiënten als de omgeving belangrijk dat dit op een zorgvuldige manier gebeurt.

In deze factsheet deelt de inspectie de resultaten van het toezicht in de afgelopen twee jaar. Hiermee wil de inspectie inzicht geven in deze speciale zorg, verleend door justitiële inrichtingen. Ook wil de inspectie bijdragen aan het verbeteren van deze zorg.

Justitiële inrichtingen handelen zorgvuldig en nauwkeurig

De meeste justitiële inrichtingen gaan zorgvuldig en nauwkeurig om met de vereiste procedures bij het toepassen van onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen bij justitiabele patiënten. Wel vraagt de inspectie aan de justitiële inrichtingen om aandacht voor enkele punten ter verbetering:

- Ga binnen de sector periodiek in gesprek over de visie op, en wijze van uitvoering van onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen. Dit helpt bij eenduidig handelen in vergelijkbare situaties, ongeacht de instelling waar de patiënt verblijft.
- Zorg voor een periodieke evaluatie van de manier waarop wordt omgegaan met de inzet van onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen. Pas indien nodig het beleid op basis van deze evaluatie aan.
- Heb expliciete aandacht voor het beoordelen van de wils(on)-bekwaamheid van de patiënt als hij of zij (be)handeling weigert.

Als iemand wilsonbekwaam is, vindt de inspectie het belangrijk dat de vertegenwoordiging van deze patiënt in orde is.

- Zoek over patiënten met specifieke, specialistische problematiek tijdig contact met specialistische afdelingen binnen detentie. Bijvoorbeeld het Justitieel Centrum voor Somatische Zorg of de Forensische observatie en begeleidingsafdeling (FOBA). Zij kunnen hun expertise delen en helpen in overleg over eventuele overplaatsing en/of de (tijdige) inzet van dwangtoepassingen.

Bij wie worden onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen toegepast?

Iemand die een delict heeft gepleegd of daarvan wordt verdacht, verblijft in een justitiële inrichting (een justitiabele). Soms heeft de justitiabele een psychische stoornis, waarbij er een gevaar kan zijn voor zichzelf of anderen. Dit gevaar kan worden beperkt, door de psychische stoornis van de justitiabele te behandelen met medicatie. Het komt voor dat een justitiabele deze medicatie niet wil innemen omdat hij of zij bijvoorbeeld niet vindt dat er iets aan de hand is. De justitiabele kan in bepaalde situaties gedwongen worden om toch de medicatie in te nemen, of de medicatie wordt onder dwang toegediend.

Zo'n onvrijwillige geneeskundige (be)handeling mag niet zomaar worden toegepast. Het besluit tot het toepassen van deze (be)handeling moet zorgvuldig tot stand komen en zorgvuldig worden uitgevoerd.

Bevindingen uit het toezicht

Het toezicht in de afgelopen twee jaar bestond uit het beoordelen en waar nodig nader onderzoeken van meldingen en het brengen van bezoeken aan 12 justitiële inrichtingen in Nederland.

Wat is de rol van de IGJ bij de toepassing van de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen in justitiële inrichtingen?

In wet- en regelgeving is vastgelegd dat de IGJ toezicht houdt op de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen in justitiële inrichtingen. Hiervoor geldt een andere wettelijke grondslag dan voor de verplichte zorg in de reguliere geestelijke gezondheidszorg (de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg). De regels hierover staan in de Penitentiaire beginselenwet, de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden en de Beginselenwet justitiële jeuginrichtingen. Ook is meer uitgewerkt in de Penitentiaire maatregel, het Reglement verpleging ter beschikking gestelden en het Reglement justitiële jeuginrichtingen.

Onderdeel van de wet- en regelgeving voor justitiële inrichtingen is dat elke instelling van elke (be)handeling verplicht melding maakt bij de IGJ. De IGJ toetst of de gemelde (be)handelingen navolgbaar zijn onderbouwd en of de juiste procedure is gevolgd. Bij vragen en/of opmerkingen nemen inspecteurs contact op met de instelling.

Daarnaast besteedde de IGJ de afgelopen twee jaar bij alle Forensisch Psychiatrische Centra, Penitentiair Psychiatrische Centra en de FOBA aandacht aan het beleid en de manier waarop het interne toezicht op de besluitvorming en uitvoering is ingericht, bij het toepassen van deze (be)handelingen. Dit deed zij onder andere tijdens een bezoekronde.

Welke typen onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen zijn er?

Een onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen wordt als uiterst middel ingezet. Daar zijn verschillende manieren voor: de gedwongen geneeskundige handeling, de a-dwangbehandeling en de b-dwangbehandeling. Welke (be)handeling wordt ingezet, hangt af van de situatie. Bij iedere manier moeten bepaalde procedures worden gevolgd.

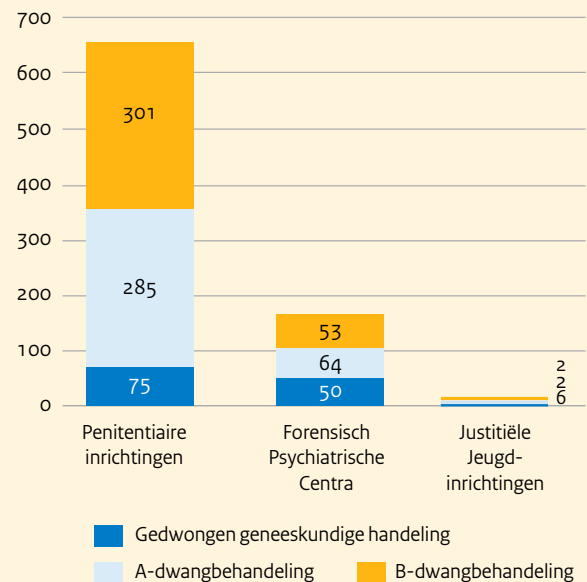
- Bij de a- en b-dwangbehandelingen is er sprake van gevaar dat voortkomt uit een psychiatrische stoornis van een justitiabele, waarvoor een (langer durende) behandeling nodig is. Een voorbeeld daarvan, is het onder dwang toedienen van medicatie.
 - Een a-dwangbehandeling wordt ingezet om te voorkomen dat de justitiabele langdurig moet verblijven op een specialistische zorgafdeling of in de instelling.
 - Bij een b-dwangbehandeling moet er sprake zijn van een acute situatie binnen de instelling.
- Bij de gedwongen geneeskundige handeling gaat het om een (eenmalige) somatische of een psychiatrische geneeskundige handeling. Een voorbeeld hiervan is onderzoek van het lichaam van een justitiabele. De handeling hoeft, in tegenstelling tot de a- of b-dwangbehandeling, niet in verband te staan met een stoornis van de geestvermogens.

Meer informatie hierover staat in de geldende wetten, en op www.commissievantoezicht.nl/dossiers/dwangbehandeling/.

Meldingen laten zien dat procedures worden gevolgd

De afgelopen twee jaar ontving de inspectie 838 meldingen van de justitiële inrichtingen over het toepassen van onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen. Inspecteurs beoordeelden al deze meldingen.

Ontvangen meldingen onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen (1 juli 2019 - 30 juni 2021)

Het valt op dat de specialistische afdelingen van de penitentiaire inrichtingen vaker een onvrijwillige geneeskundige (be)handeling toepassen dan de Forensisch Psychiatrische Centra. Dit komt onder andere doordat deze specialistische afdelingen met name zorgen voor patiënten in crisis, via een kortdurende behandeling. Terwijl de Forensisch Psychiatrische Centra een langdurige behandeling bieden, met als doel om de kans te verkleinen dat de patiënt opnieuw een delict pleegt. Ook is de doorloop van het aantal patiënten in de penitentiaire inrichtingen hoger dan binnen de Forensisch Psychiatrische Centra.

Uit bijna alle meldingen blijkt dat de vereiste procedures voor het toepassen van onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen werden gevolgd. Als inspecteurs vragen hadden, dan gingen deze meestal over de omschrijving van het gevaar en het type dwangbehandeling dat werd ingezet. Het gevaar moet namelijk concreet genoeg omschreven worden en de behandeling moet passen bij het behandelplan en het type gevaar. Ook kwam het voor dat de inspectie aanvullende vragen stelde over de gevolgde procedure. Bijvoorbeeld of het voornemen om een a-dwangbehandeling toe te gaan passen wel tijdig was gemeld aan de Commissie van Toezicht, de raadsman van de patiënt, en indien aanwezig, de curator en/of mentor. Of dat de juiste deskundigen hadden meegekeken bij het verlengen van een dwangbehandeling. In de meeste gevallen bleek uit de antwoorden op de vragen dat daar aan was voldaan.

Uit bezoeken blijkt zorgvuldigheid in de praktijk

Ook bezocht de inspectie de afgelopen twee jaar alle justitiële inrichtingen waar de verschillende typen dwangbehandelingen toegepast mogen worden. Tijdens deze bezoeken bekeken inspecteurs onder andere hoe het beleid over en het interne toezicht op

de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen van de instelling is vormgegeven en wordt uitgevoerd. Uit gesprekken met de directies en zorgverleners in instellingen bleek dat dit bij de meeste instellingen goed op orde is. De bevindingen die om verbetering vroegen waren onder andere het periodiek evalueren van de visie op, en wijze van uitvoering van de inzet van de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen. Ook viel het de inspectie op dat er in de meeste instellingen geen aandacht is voor het beoordelen van de wilsbekwaamheid van de patiënt op het moment dat hij of zij (be)handeling weigert. Enkele instellingen die hun procedures en beleid niet, of deels niet, op orde hadden, hebben verbeteringen doorgevoerd om dit op orde te brengen.

Waar kan een onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen worden toegepast?

In alle justitiële inrichtingen kan een onvrijwillige geneeskundige (be)handeling toegepast worden. Maar meestal gebeurt dit in een specifieke instelling of specialistische afdeling voor justitiabelen met somatische of psychiatrische problematiek. Voor volwassen justitiabelen gaat het dan om de Forensisch Psychiatrische Centra (FPC's) of specialistische afdelingen binnen de Penitentiaire Inrichtingen (PI'en), waaronder de Penitentiair Psychiatrische Centra (PPC's) en het Justitieel Centrum voor Somatische Zorg (JCVSZ). Voor jeugdige justitiabelen gaat om een forensische observatie en begeleidingsafdeling binnen een Justitiële jeugdinstelling (FOBA). Twee typen onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen mogen enkel in deze specialistische instellingen worden toegepast. Het gaat dan om de a- en de b-dwangbehandeling.

Hoe verder voor de IGJ?

De inspectie ziet dat de instellingen aan meerdere organisaties verantwoording moet afleggen over de toepassingen van de onvrijwillige geneeskundige (be)handelingen. Naast de IGJ zijn ook de Commissies van Toezicht en de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming betrokken. Er is sprake van een hoge administratieve last voor de instellingen. De inspectie zal dan ook aandacht besteden aan de manier waarop haar toezicht op een verantwoorde manier kan worden uitgevoerd, met zo min mogelijk administratieve lasten voor de instellingen. De inspectie gaat hierover in gesprek met de betrokken organisaties.